

МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮБОВІ МАНДЗЮК В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ (З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ)

У статті розглядається непересічна та багатогранна мистецька постать знаної сучасної бандуристки та педагога Любові Мандзюк. Аналізується роль мисткині в популяризації бандури на Харківщині та Україні загалом.

Ключові слова: Любов Мандзюк, бандура, бандурне мистецтво, творчо-виконавська діяльність, жінка, педагог.

Багатогранна діяльність жінок України була і залишається одним із могутніх чинників культурно-історичного розвитку держави. Українське жіноцтво впевнено доводить культурну самобутність свого народу, надаючи великого значення формуванню національної свідомості шляхом самовиявлення у культурній, науковій та інших сферах. Однак, незважаючи на те, що «посилення ролі жінки в усіх сферах життєдіяльності стало однією з характерних ознак сучасних соціокультурних процесів та викликало сплеск гендерних досліджень, присвячених, зокрема, соціальному та правовому статусу жінки, висвітленню її внеску в етичну, звичаєву, естетичну культуру народу. Проблеми місця та ролі жінки в мистецтві досить повільно входять до кола наукової рефлексії» [11, с. 1]. Отож, висвітлення питань, які стосуються зростання жіночої ролі (що є на даний час не лише українською, а й світовою тенденцією) в українській культурі та мистецтві на сьогоднішній день є вельми актуальним.

Феноменом української музичної культури, його вагомою та невід'ємною частиною, постійним джерелом забезпечення національного духу та ретранслятором духовної спадщини українського народу, безумовно, є бандурне мистецтво. Виокремлений «жіночий напрям бандурного мистецтва» [1, с. 199], на сучасному етапі представлений на високому мистецькому рівні багатьма непересічними особистостями. Сучасні жінки-бандуристки, зламавши стереотип жіночого бандурного виконавця, творять власну інтерпретаційну манеру, розвивають національну традицію гри на інструменті і водночас демонструють її академічний потенціал. Українська пісня в супроводі бандури виходить на міжнародну арену і прокладає шлях національній музиці у просторі зарубіжної культури. Сучасні бандуристки займаються виконавською, педагогічною, композиторською та науково-методичною діяльністю, спонукаючи до пропаганди бандурного мистецтва у всіх його проявах.

Відомі українські жінки-бандуристки сучасності, які присвятили своє життя наданню бандури виняткового статусу у національній культурі. Талановиті музиканти, педагоги, композитори, диригенти, науковці, громадські діячі, зберігаючи спадкоємність традиції, готують якісно нову мистецьку генерацію. Вони продовжують традиції, закладені попередницями, сприяють постійному пошуку найбільш ефективних методів викладання гри на бандурі, нового дидактичного матеріалу, оновлюють та розширюють репертуар, займаються концертно-виконавською та музикознавчою діяльністю, прагнуть до гідного представлення України на форумі міжнародних духовних сил.

Слід зауважити, що сьогодні, доволі часто, ми зустрічаємо творчі портрети непересічних жінок-мисткинь. Стосовно ж багатогранної мистецької постаті бандуристки Любові Мандзюк, слід зазначити, що її творчо-виконавська діяльність лише фрагментарно висвітлювалася у працях І. Панасюка [12], Б. Жеплинського [2]. Творчість талановитої бандуристки досліджувала автор цієї публікації [1], однак цілісний творчий портрет мисткині буде представлено вперше.

Доцент кафедри народних інструментів Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, кандидат мистецтвознавства Мандзюк (Валерко) Любов Сергіївна вирізняється серед сучасних жінок-бандуристок багатогранною та плідною творчою, а також науковою діяльністю. З нагоди ювілею знаної бандуристки, педагога та науковця актуальним стає узагальнюючий аналіз її творчо-виконавської, педагогічної та наукової діяльності в контексті розвитку бандурного мистецтва кінця ХХ – поч. ХХІ століття, що і стало метою пропонованої статті.

Відповідно до мети були поставлені наступні завдання, а саме: висвітлити та проаналізувати життєвий та творчий шлях Любові Мандзюк, розглянути її педагогічну діяльність та науковий доробок, а також проаналізувати роль бандуристки в становленні, утвердженні та популяризації сучасного бандурного мистецтва на Харківщині та Україні в цілому.

Народилася майбутня бандуристка 29 грудня 1964 року в селищі міського типу Новопокров Луганської області в родині робітників. З дитячих років виконавиця була неодноразовим переможцем обласних конкурсів юних співаків, що спонукало до бажання отримати музичну освіту. Від 1974 по 1979 рік вона навчалася гри на бандурі в Новопокровській ДМШ в класі педагога Л.К. Піляєвої.

Після закінчення музичної школи 1979 року Л. Мандзюк вступила до Сіверодонецького музичного училища ім. С. Прокоф'єва, де продовжила опановувати бандурне мистецтво в класі Лідії Омелянівни Дегтярьової (1940), яка відкрила клас бандури (від 1967) в Северодонецькому музичному училищі. Випускниця Харківського училища (клас П. Іванова) та Київської державної консерваторії (клас С. Баштана) Л. Дегтярьова була однією з останніх жінок-бандуристок, які грали на бандурі харківського типу майстра Г. Снегірьова³⁰ та закінчили грою на цьому інструменті Київську консерваторію. Також вона займалась і на харківській бандурі майстра І. Скляра, що виставлялася на Виставці народних інструментів у Торонто (1965). Серед десятків учнів викладача-методиста, консультанта Л. О. Дегтярьової багато лауреатів престижних конкурсів. Її випускники очолили класи бандури у вищих навчальних закладах України, отримали численні нагороди та звання³¹. Сьогодні Л. Дегтярьовій присвоєно звання «Заслужений працівник культури України» (2013).

Будучи палкою прихильницею бандури на Донбасі, педагог зуміла прищепити й Любові Мандзюк відданість національному інструменту та українському народному мистецтву.

Після закінчення класу Л. Дегтярьової бандуристка продовжила здобувати освіту в Київській державній консерваторії ім. П. Чайковського, де від 1983 року вдосконалювала свою виконавську майстерність в класі народного артиста України, професора С. Баштана, який свого часу очолив фахову освіту бандуристів Центральної України та присвятив всі грані свого життя, творчості і діяльності (за висловом С. Панасюка) «*утвердженню академічної бандури*» [12, с. 172]. Під час навчання талановита студентка неодноразово ставала переможницею конкурсів, які проводилися на кафедрі народних інструментів вузу та мали на меті заповнити штучно створену конкурсну прогалину в бандурному мистецтві, що була наявною від 1981 до 1988 року.

1989 року, після закінчення консерваторії та внаслідок особистого розподілу випускників, Л. Мандзюк розпочала свою педагогічну діяльність на кафедрі народних інструментів Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського, де поновила клас бандури, котрий пройшов нелегкий шлях становлення [3]. 1991 року бандуристка, продовжуючи відшліфовувати свою виконавську майстерність, вступила до аспірантури Київської державної консерваторії в клас професора С. Баштана та стала однією з «найяскравіших представників школи С. В. Баштана» [12, с.12]. Наслідком отриманих відмінних фахових знань стала перемога Любові Мандзюк на Міжнародних конкурсах (див. Додаток 1).

Проаналізувавши педагогічний шлях становлення Л. Мандзюк як бандуристки ми створили педагогічно-генеалогічне дерево (див. Додаток 4) в якому яскраво простежується, те, що її кобзарська генеалогія «*базується на традиціях, які, послідовно трансформуючись, але не зупиняючись, переходили від народних музик до Г. Хоткевича*» [13, с. 47] та примножилися в його учнях та

³⁰ В останні десятиліття завдяки активним виступам та науковим дослідженням в Україні Віктора Мішалова (Канада) до харківської бандури зростає інтерес і жінок-бандуристок. У Мішалова брали уроки гри на бандурі Любов Мандзюк та її випускниця Богдана Стандара (Харківський національний університет імені І. Котляревського)

³¹ Людмила Коханська (Федорова) – заслужена артистка України, професор кафедри народних інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, Ніна Нагорнова (Морозевич) – заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової, Олена Бордилюк (Симонова) – лауреат Міжнародного конкурсу виконавців на народних інструментах імені Станіслава Людкевича (Канада, Торонто) – Донецька державна музична академія ім. С. С. Прокоф'єва, Любов Мандзюк (Валерко) – кандидат мистецтвознавства, доцент Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, лауреат міжнародних конкурсів ім. Г. Хоткевича, Надія Глушаківа (Мельник) – лауреат міжнародних конкурсів, ст.викладач Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського та ін.

послідовниках. Однією зі спадкоємиць педагогічної та виконавської традиції стала і Л. Мандзюк, яка у своїй роботі «спирається на методологічні основи професійного навчання, закладені Г. М. Хоткевичем та продовжені корифеєм бандурної сучасності С. В. Баштаном» [7, с. 224].

Поряд з педагогічною, бандуристка веде активну концертну діяльність, виступаючи на різних естрадних майданчиках Харкова, Києва (Національна музична академія України, Київський оперний театр, Колонний зал ім. М. Лисенка) та багатьох інших міст. Справжній концертно-виконавський вишкіл отримала, працюючи солісткою ансамблю народного танцю «Промінь» при БК «Металіст», де Леонідом Гайдамакою був створений перший оркестр українських народних інструментів. Репертуар солістки-ведучої був різноманітним та ситуативно-мобільним: звучали вірші, спів а capella, бандурний інструментально-вокальний моноансамбль, спів з наявним оркестром, бандурний інструментал. Окремий період активної творчості Л. Мандзюк віддала Харківській обласній філармонії, де працювала у складі тріо з Н. Мельник та М. Заїченко (лауреати Міжнародного конкурсу виконавців на український народних інструментах ім. Г. Хоткевича, Харків, 1998) та оркестру народних інструментів. Виконавський доробок мисткині доповнюють записи творчих програм на Харківському обласному телебаченні (соло та в складі різноманітних ансамблів), одна з яких на сьогоднішній час транслюється центральним Російським телеканалом. Гастролювала виконавиця й за кордоном, а саме в німецьких містах: Лейпциг, Веймар, Дрезден (1986), польських: Вроцлав, Волов (1991) та російському Белгороді (1995-1998).

Виконавська манера Любові Мандзюк своєрідна та неповторна, вона вирізняється яскравим ліричним драматизмом, попри те, що кожен раз змінюється у відповідності до стилевих особливостей конкретного музичного твору. Філософський об'єктивізм музики Й. С. Баха (Фантазія c-moll, Прелюдія та fuga d-moll), Г. Генделя (Концерт B-dur) контрастує з романтичністю музики М. Глінки («Розлука»), М. Лисенка («Елегія»), а стилізований народний дух творів М. Дремлюги (Сонати №1, №3, «Дума») у виконанні бандуристки відкриває нову сторінку оригінальних творів, написаних для бандури, які творилися з безпосередньою участю Л. Мандзюк. Відзначимо, що багато творів К. Мяскова для бандури, в т. ч. варіації «Женчикок-бренчикок», написані у творчій співдружності з виконавицею.

25 років подвижницької викладацької роботи на педагогічній ниві, які Л. Мандзюк відзначає 2014 року, стали, без перебільшення, визначальними для бандурного мистецтва Харківщини. І. Панасюк зазначає, що «їй вдалося створити великий клас бандури, виховати яскравих молодих музикантів, виконавців, педагогів» [12, с. 137]. Чимало студентів класу знаного педагога відзначалися багатьма нагородами (як солісти та у складі малих ансамблів) на Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах (див. Додаток 2), продовжуючи та розвиваючи кращі традиції своєї наставниці. Приділяючи велике значення конкурсним випробуванням та залучаючи до них своїх вихованців, Л. Мандзюк прагне не лише до підвищення мистецького виконавського рівня бандуристів, а й намагається таким чином прилучити якомога більшу кількість шанувальників до бандурного мистецтва на Слобожанщині.

Педагогічною гордістю Л. Мандзюк стали випускниці класу О. Слюсаренко, Т. Слюсаренко, Ю. Курочка та Т. Таран, удостоєні 2000 року звання заслужений працівник культури України. 2009 року О. Гізімчук (Слюсаренко), Т. Слюсаренко, Ю. Меліхова (Курочка) отримали почесне звання народних артисток України. Вихованки знаного педагога працюють в багатьох музичних закладах нашої держави, а саме музичних школах, музучилищах та вузах³². Серед випускників, що закінчили навчання в класі Л. Мандзюк, й артисти обласних філармоній: О. Курінний, О. Шевченко (Полтавська обласна філармонія), О. Беженар (художній керівник Запорізької обласної філармонії), Ю. Рудницька (Тернопільська обласна філармонія). Популяризацією бандурного виконавства за кордоном займаються С. Кулішова-Созанська (США), О. Дерев'яно (США), Т. Очерет (Ізраїль), М. Бухало-Арестова (Австрія), І. Медвідь (Іспанія), Т. Таран (Москва), які перейняли у свого педагога не лише відмінні фахові навички, а й любов до українського мистецтва. Багато випускниць знаного педагога сьогодні є яскравими та багатогранними особистостями, без перебільшення, вагомими

³² Серед учнів Л. С. Мандзюк – І. Куцька-Мокрогуз – кандидат мистецтвознавства, викладач Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Н. Глушаківа-Мельник – старший викладач Харківської Державної академії культури, Т. Слюсаренко, О. Слюсаренко-Гізімчук та Ю. Курочка-Меліхова – Харківської національної юридичної академії ім. Я. Мудрого, О. Шевченко – викладач Полтавського державного педагогічного університету, Н. Цакун-Барсукова – викладач Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди.

постатями у сучасному бандурному мистецтві. Маючи визначні здобутки, вони на високому фаховому рівні репрезентують сучасне бандурне мистецтво як в Україні, так і за кордоном.

В контексті розгляду педагогічної діяльності бандуристки слід зазначити, що саме в класі бандури Л. Мандзюк, тоді ще Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського, творчо зростали учасниці одного із провідних ансамблів бандуристів Слобожанщини тріо бандуристок «Купава». Народні артистки України (2009), заслужені працівники культури України (2000), лауреати Міжнародного конкурсу виконавців на українських інструментах імені Г. Хоткевича Ю. Меліхова (Курочка), Т. Слюсаренко та О. Гізімчук (Слюсаренко) на високому фаховому рівні репрезентують бандурне мистецтво та примножують славу свого викладача. Колектив був створений 1996 року у складі Ю. Курочки, Т. Таран (яка працювала в колективі до 2000 року) та О. Слюсаренко.

В палітрі ансамблевого бандурного виконавства Слобожанщини тріо бандуристок «Купава» має своє неповторне багатогранне «творче обличчя». Своєю мистецькою діяльністю колектив пропагує не тільки ансамблеве виконавство Слобожанщини, але й сприяє популяризації бандурного мистецтва як в Україні, так і за її межами. Ансамбль «Купава» є особливою гордістю Л. Мандзюк.

Особливо слід відзначити й великі організаторські здібності бандуристки. Так, спільно з однодумцями – заслуженим діячем мистецтв України Р. Савіних, та професором, доктором фізико-математичних наук, президентом фонду культурних ініціатив ім. Г. Хоткевича П. Черемським, бандуристка втілила в життя ідею проведення Відкритого регіонального (а сьогодні всеукраїнського) конкурсу юних бандуристів ім. Г. Хоткевича. На сьогоднішній день проведено вже шість конкурсів (2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013), які користуються великою популярністю серед бандуристів-початківців та викладачів усієї України. Красномовним є й девіз конкурсу – «Ми – діти свого народу! Ми – діти XXI століття!», який підкреслює прагнення підростаючого покоління жити й творити у суспільстві, спираючись на здобутки свого народу та історично-мистецької епохи. Особливістю конкурсних випробовувань є виконання нових композицій для бандури, що виконуються конкурсантами. За матеріалами обов'язкових конкурсних творів видано шість випусків «Юного бандуриста», укладачем та музичним редактором яких стала Л. Мандзюк. 2012 року до 135-ти річчя Г. Хоткевича був проведений Перший Всеукраїнський конкурс композиторських робіт для бандури.

Також бандуристка активно працює в методичному напрямку. 2004 року вийшли друком методичні рекомендації, котрі педагог адресувала студентам вищих навчальних закладів культури і мистецтв під назвою «Самостійна робота бандуриста над гамами» (Київ-Харків, 2004), де авторка зазначає, що саме «виховання технічної майстерності музиканта-виконавця є однією з найскладніших ланок музичної педагогіки та виконавства» [6, с. 3].

Будучи автором робіт з історії та методики бандурного виконавства, технічного та інструктивного матеріалів вона також займається публікацією нотних видань, приділяючи велику увагу оновленню та поповненню концертного та педагогічного репертуару бандуристів, справедливо зазначаючи, що саме створення нового репертуару для інструмента є «направляючим струменем у розвитку виконавства, розширення і вдосконалення техніко-виконавських можливостей для збагачення палітри розкриття художніх образів озвучених творів і, певним чином, творення певної мистецько-естетичної цінності даного інструмента в історико-культурному соціумі» [10, с. 176].

В доробку Л. Мандзюк три зошити вибраних та перекладених для бандури етюдів з методичними рекомендаціями бандуристки, які вийшли друком 1999 року, шість збірок сучасних творів «Юний бандурист» (2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013) в упорядкуванні та музичній редакції авторки та ін.³³

Власне, репертуарним питанням присвячена також наукова розвідка педагога під назвою «Внесок харківських митців у розвиток виконавського репертуару бандуристів» [10]. Тут авторка намагається визначити роль композиторів Харкова у розвої та популяризації бандурного мистецтва,

³³ Серед праць Л. Мандзюк збірки: «Дівчино-хмелю...» І. Гайдена (вокальний цикл до слів Богдана-Ігоря Антонича) в музичній редакції та зі вступним словом Л. Мандзюк (Харків, 2004), «Журавлине слово» М. Стецюна (вокально-інструментальні та інструментальні твори для бандури) та «Вокально-інструментальні та інструментальні твори для бандури» – укладання та коментарі музичного редактора Л. Мандзюк (Київ-Харків, 2004), «Віночок» В. Биченка до слів З. Ружин (методичний, репертуарний посібник для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку) – обробки для бандури та методичні поради Л. Мандзюк (Харків, 2006), «Акварелі» А. Маціяки (збірник п'єс для бандури соло) – методичні рекомендації та музична редакція Л. Мандзюк (Харків, 2008), Й. С. Бах «Вісім маленьких органних прелюдій та фуг» (навчальний посібник) – переклад для бандури Л. Мандзюк (Харків, 2011).

зауважуючи, що «активне оновлення бандурної музики на основі сучасних композиторських технік харківських митців, орієнтованих на засади пошуковості та об'єднаних ментальною орієнтацією на духовні джерела Слобожанщини, значною мірою розширює виконавський репертуар та площину звукової самобутності бандури» [10, с. 186].

Слід відзначити, що саме завдяки ідейному сприянню Л. Мандзюк активізувалася творчість для бандури композиторів Харківського відділення спілки композиторів: М. Стецюна, А. Гайденка, І. Гайденка, Л. Донник, а також молодих авторів Ю. Грицун, В. Паллай. Вони написали нові композиції, які значно збагатили виконавський репертуар бандуристів³⁴.

Окремо слід відзначити наукову діяльність Л. Мандзюк. 2007 року нею була успішно захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства на тему «Ансамблево-виконавська творчість бандуриста: мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти» [9]. В роботі авторка розглядає проблеми ансамблево-виконавської творчості, приділяє увагу формуванню творчої індивідуальності під час занять в класі ансамблю бандуристів, а також вивчає ансамбль у всіх його різновидах, а саме: моноансамбль (в дослідженні вперше застосовується поняття моноансамблю, як поєднання одним виконавцем гри і співу – О. Б.), ансамбль малих форм, капела та оркестр. Слід відзначити, що в роботі вперше була зроблена «психолого-фізіологічна оцінка координаційних функцій-дій бандуриста у вокально-інструментальному моноансамблі» [9, с. 3]. Л. Мандзюк розглядає ансамблеве виконавство як основу становлення високопрофесійного фахівця-бандуриста: виконавця, педагога та диригента. Також в дослідженні вона продовжує вивчення внеску Г. Хоткевича в розвиток ансамблевого виконавства на бандурі та його здобутків у галузі академізації народно-інструментального мистецтва, піднімаються питання, що торкаються виникнення жіночого тріо бандуристок в середині ХХ століття. Відмітимо, що це дослідження бандурного виконавства межуює з фізіологією, музичною психологією та педагогікою. Однак, в роботі більше аналізується вокально-інструментальне мистецтво, розглядаються шляхи формування «феномену бандурної співогри» [9, с. 9].

Слід відзначити, що на сучасному етапі проблемні питання, які виникають у музикознавстві, співзвучні психології, як науці. Численні мистецькі розвідки та дослідження музичної та творчо-виконавської діяльності передбачають, на сьогоднішній день, обов'язкове застосування знань зі сфери психології, саме в цьому контексті зазначене наукове дослідження набуває особливої актуальності.

Науковий напрям діяльності Л. Мандзюк представлений рядом публікацій (див. Додаток 3), які наповнені не лише фахово-науковим, а й пізнавальним змістом. Наукові розвідки Л. Мандзюк присвячені багатьом актуальним питанням, що торкаються назрілих проблем в бандурному мистецтві, присвячені його історії та сучасності. Так, в історичному аспекті авторка розглядає процеси, що стосуються виникнення та утвердження ансамблевого виконавства на бандурі [4], етапи та шляхи становлення класу бандури в Харківському державному інституті мистецтв [3; 5], не залишає вона й поза увагою сучасний стан розвитку бандурного мистецтва на Слобожанщині [7], а також приділяє увагу питанням відродження харківської бандури в Україні [8] та ін.

Л. Мандзюк – постійна учасниця та доповідач багатьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Виголошені науковцем доповіді знайшли своє втілення у згаданих статтях, багато з яких опубліковані у фахових мистецьких виданнях та збірках створених за матеріалами Міжнародних та Всеукраїнських наукових конференцій.

Таким чином, проаналізована творча постать Любові Мандзюк дозволила виокремити

³⁴ «Срібло червневого місяця», «Перебендя» – концерт для бандури з оркестром А. Гайденка, який є лауреатом Першого міжнародного конкурсу композицій для бандури ім. Г. Китастого (Канада, 2000) (почесну нагороду автор отримав за твір «Срібло червневого місяця» у майстерному виконанні Л. Мандзюк – О. Б.); варіації «У Харкові на риночку», фантазія «Прилетіла перепілонька», «Пам'яті Г. Хоткевича» для бандури та фортепіано, сюїта «Тії слави козацької повік не забудем», псалма «Цвіте цвіток межі горами», «Колискова-роздум» для тріо бандуристок (в основі українська народна слобожанська пісня «Ой ви люлі, люлі») Л. Донник; цикл вокальних творів («Журавлине слово», «Український танок», «Танок у формі рондо» (за згоди автора Л. Мандзюк створила бандурні варіанти творів – «Елегія пам'яті Хоткевича» та Етюд-експромт), М. Стецюна; «Старий млин» («Старий млинок» у другій редакції), «Танок», «Марійка», «Григорію Сковороді», вокальний цикл на вірші І. Б. Антонича «Дівчино, хмелю...», Концерт для бандури «Харківський», для оркестру бандур «Дзигаря» І. Гайденка; «Вальс сніжинок», «Непоседы», для 2-х бандур «Розставання»; пісні «Колискова», «Весняний переполюх» для тріо; «Чакона», «INSPIRAZIA (навіювання від...)» Ю. Грицун.

домінуючі напрями її діяльності, а саме: педагогічний, творчо-виконавський, науковий та громадсько-організаційний, які є невід’ємними один від одного, а в своєму поєднанні представляють яскраву та багатогранну мистецьку особистість, діяльність якої спрямована на популяризацію та утвердження бандурного мистецтва не лише Харківщини, а й України загалом. Кожен з представлених аспектів діяльності бандуристки засвідчує різноплановість її обдарування та підтверджує наявність цілої низки професійно необхідних рис, а також якостей та фахових навиків. Підтвердженням цього стали ті яскраві здобутки мисткині, які, на нашу думку, мають визначальний вплив на обрання мистецького напрямку діяльності багатьох співвітчизників.

1. Бобечко О. Бандурне мистецтво ХХ століття в контексті процесів фемінізації : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Оксана Юріївна Бобечко. – Львів, 2014. – 291с.
2. Жеплинський Б. М. Українські кобзарі, бандуристи, лірники: енциклопедичний довідник / Мандзюк (Валерко) Любов // Б. М. Жеплинський, Д. Б. Ковальчук. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2011. – С. 152-153.
3. Мандзюк Л. Тернистий шлях становлення та існування класу бандури в Харківському державному інституті мистецтв / Л. Мандзюк // Бандура. – 2002. – № 78. – С. 34–39.
4. Мандзюк Л. Історичні основи виникнення та ствердження ансамблевого виконавства на бандурі / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць Ч. 1 : Мистецтвознавство. – Харків-Луганськ : Стиль-Іздат, 2003. – С. 138–147.
5. Мандзюк Л. Становлення класу бандури в ХДІМ / Л. С. Мандзюк // Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : збірник матеріалів наук.-метод. конфер. Вип. 3. – Х. : Стиль-іздат, 2001. – С. 59–68.
6. Мандзюк Л. Самостійна робота бандуриста над гамами. Методичні рекомендації для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв / Любов Мандзюк. – Київ-Харків : Глас, 2004. – 23 с.
7. Мандзюк Л. Сучасний стан розвитку бандурного мистецтва на Слобожанщині / Л. Мандзюк // Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конфер. (14 жовтня 2005 р.). – К., 2005. – С. 222-226.
8. Мандзюк Л. Проблеми відродження харківської бандури в Україні. / Л. С. Мандзюк, Б. Є. Стандара // Традиція і національно-культурний поступ : збірник наукових праць / уклад.: П. Г. Черемський, О. Г. Романовський. – Х. : НТУ «ХП», 2005. – С. 165–171.
9. Мандзюк Л. Ансамблево-виконавська творчість бандуриста : мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Любов Сергіївна Мандзюк. – Х., 2007. – 18 с.
10. Мандзюк Л. Внесок харківських митців у розвиток виконавського репертуару бандуристів / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць. Вип.14. – Харків-Луганськ : Стиль-Іздат, 2010. – С. 176–186.
11. Мерлянова. О. Жіночі танці в українській народній хореографії : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / О. Мерлянова. – К., 2009. – 17 с.
12. Панасюк І. Київська школа професійно-академічного бандурництва. Творча діяльність її фундатора С. В. Баштана : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Іван Васильович Панасюк. – К., 2005. – 221 с.
13. Супрун Н. Спосіб життя – кобзарство // Бандура (США). – 2000. – № 73-74. – С. 45-48.

Додаток 1

Перемоги Л. Мандзюк в конкурсах:

перший Міжнародний конкурс бандуристів ім. Г. Хоткевича (Київ, 1993) – III-я премія;

Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 1998) – лауреат у номінації «Ансамблі бандуристів малих форм» (разом зі своїми студентками – О. Б.).

Додаток 2

Перемоги студентів класу Л. Мандзюк в конкурсах:

«Нові імена» (Київ, 1997) – Т. Слюсаренко (лауреат), О. Слюсаренко (лауреат), Т. Таран (лауреат), Ю. Курочка (лауреат), С. Захарець (лауреат);

«Слобожанський вернісаж» (Харків, 2007) – В. Бекешко (II), Кобзарського мистецтва ім. О. Вересая (Київ, 2009) – О. Хмирова (диплом) та ін.);

Конкурс виконавців на народних інструментах (Хмельницький, 1995) – Н. Мельник (II);

Конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 1998) – О. Слюсаренко (III), М. Заїченко (III), Н. Мельник (III), Т. Слюсаренко (II), Т. Таран (II), О. Слюсаренко (II), Ю. Курочка (II);

Конкурс виконавців на струнно-щипкових інструментах (Москва, 1998) – А. Тимошенко (IV);

- Конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 2001) – Б. Стандара (III);
- Конкурс кобзарського мистецтва ім. Г. Китастого (Київ, 2004) – С. Захарець (II);
- Конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 2004) – С. Захарець (II), К. Соболева (III), Т. Прокопенко (диплом);
- «Дзвени, бандуро!» (Дніпропетровськ, 2006) – К. Соболева (II), Л. Авдимириць (II), Н. Цакун (II);
- Конкурс кобзарського мистецтва ім. Г. Китастого (Київ, 2006) – В. Бойко (II), Є. Половко (II), Г. Бобирьова (II);
- Конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 2007) – О. Хмирова (диплом), К. Соболева (диплом);
- Конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича (Харків, 2010) – О. Хмирова (I), Л. Авдимириць (II), А. Калашник-Сопрун (III).

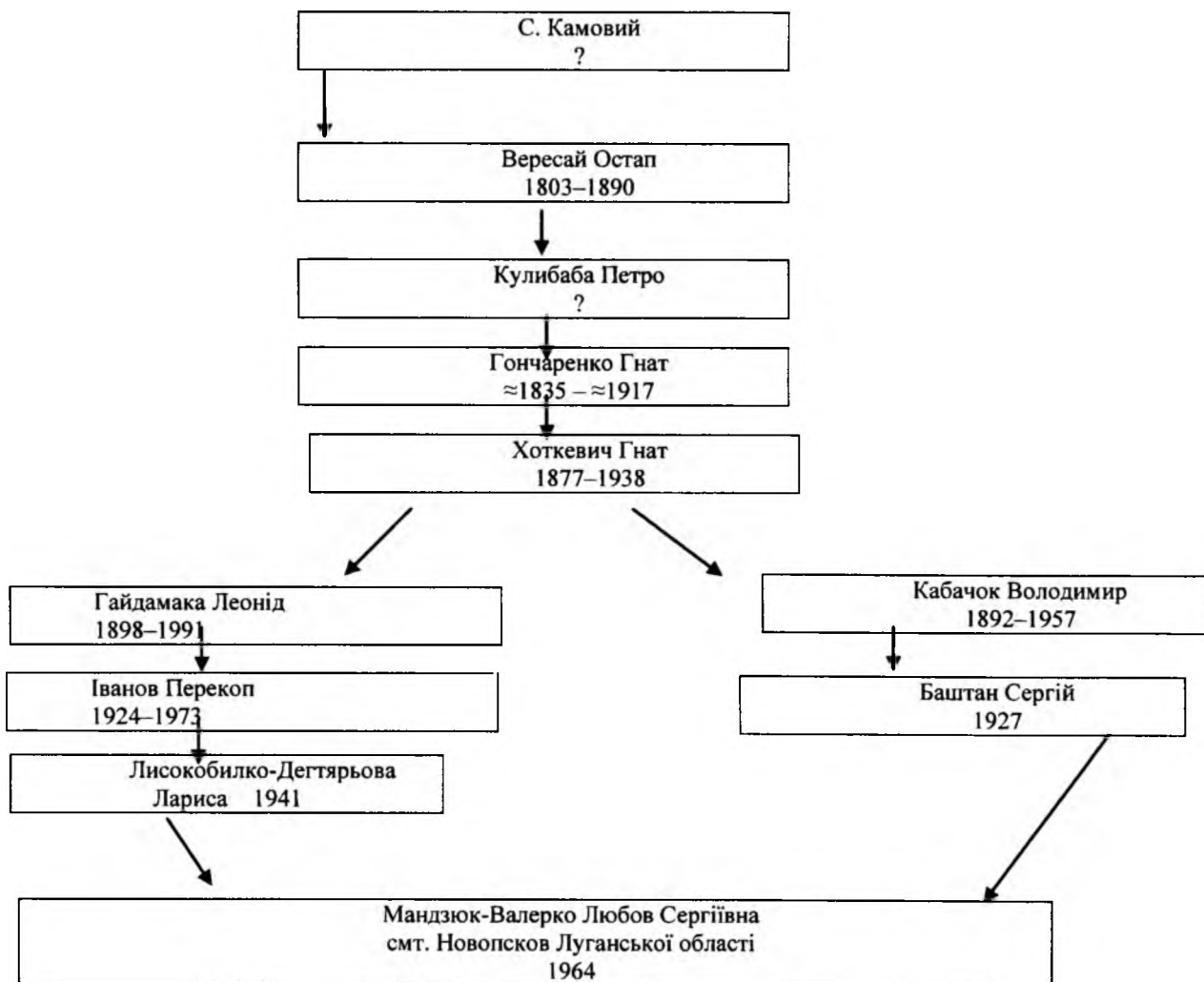
Додаток 3

Друковані праці Л. Мандзюк (за хронологією):

1. Мандзюк Л. Становлення класу бандури в ХДІМ / Л. С. Мандзюк // Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство : збірник матеріалів наук.-метод. конфер. Вип. 3. – Х. : Стиль-издат, 2001. – С. 59–68.
2. Мандзюк Л. Тернистий шлях становлення та існування класу бандури в Харківському державному інституті мистецтв / Л. Мандзюк // Бандура. – 2002. – № 78. – С. 34–39.
3. Мандзюк Л. Про виконавські проблеми лівої руки бандуриста в контексті художньо виразної гри / Л. С. Мандзюк // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. праць. Вип. 6 / [за ред. Н. Є. Гребенюк]. – Х. : Каравела, 2001. – С. 175–183.
4. Мандзюк Л. Актуальність і практичність методологічних основ, поданих Г. М. Хоткевичем в його «Підручнику гри на бандурі» // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : збірник наукових праць. Вип. 8 / за ред. Н. Є. Гребенюк – К. : Науковий світ, 2002. – С. 60–65.
5. Мандзюк Л. Психологічний погляд на розвиток творчої особистості бандуриста / Л. Мандзюк // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : збірник наукових праць. Вип. 11 / [упоряд. В. Н. Федечко ; за ред. Н. Є. Гребенюк]. – Х. : Стиль-издат., 2003. – С. 182–189.
6. Мандзюк Л. Історичні основи виникнення та ствердження ансамблевого виконавства на бандурі / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць Ч. 1 : Мистецтвознавство. – Харків-Луганськ : Стиль-Іздат, 2003. – С. 138–147.
7. Мандзюк Л. Вплив емоційного фактора на психофізіологічну сутність виконавського апарата бандуриста / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць. – Харків-Луганськ : Стиль-Іздат, 2004. – С. 194–203.
8. Мандзюк Л. Проблеми відродження харківської бандури в Україні. / Л. С. Мандзюк, Б. Є. Стандара // Традиція і національно-культурний поступ : збірник наукових праць / уклад.: П. Г. Черемський, О. Г. Романовський. – Х. : НТУ «ХП», 2005. – С. 165–171.
9. Мандзюк Л. Сучасний стан розвитку бандурного мистецтва на Слобожанщині / Л. Мандзюк // Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конфер. (14 жовтня 2005 р.). – К., 2005. – С. 222–226.
10. Мандзюк Л. Інтелектуально творчий аспект предмета «Ансамбль в класі бандури» / Любов Мандзюк / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного у-ту імені Володимира Гнатюка та Національної музичної академії імені Петра Чайковського. Серія: Мистецтвознавство. – 2006. – № 1(16). – С. 80–84.
11. Мандзюк Л. Ансамблево-виконавська творчість бандуриста : мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Любов Сергіївна Мандзюк. – Х., 2007. – 18 с.
12. Мандзюк Л. Жіноче тріо бандуристок як національно-мистецький феномен / Л. С. Мандзюк // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету : зб. наук. праць. Вип. 14. – Рівне : РДГУ, 2008. – С. 50–54.
13. Мандзюк Л. Парадигма виховання професійного бандуриста / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць. Вип. 9. – Харків-Луганськ : Стиль-Іздат, 2008. – С. 205–215.
14. Мандзюк Л. Співогра у контексті гармонійного розвитку виконавця-бандуриста / Л. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць. Вип. 11. – Х. ; Луганськ : Стиль-издат, 2008. – С. 356–363.
15. Мандзюк Л. Внесок харківських митців у розвиток виконавського репертуару бандуристів / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : збірник наукових праць. Вип. 14. – Харків-Луганськ : Стиль-Іздат, 2010. – С. 176–186.

16. Мандзюк Л. Проблема самостійності в процесі виховання творчої особистості бандуриста / Л. С. Мандзюк // Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка : збірник наукових праць. Вип. 16. – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2011. – С. 147–155.

Додаток 4
Педагогічно-генеалогічне дерево Любові Сергіївни Мандзюк-Валерко

В статье впервые рассматривается незаурядная и многогранная творческая фигура известной современной бандуристки и педагога Любови Мандзюк. Анализируется роль бандуристки в популяризации бандуры на Харьковщине и Украине в целом.

Ключевые слова: *Любовь Мандзюк, бандура, бандурное искусство, творчески-исполнительская деятельность, женщина, педагог.*

The outstanding and many-sided artistic figure of well-known modern bandura-player and teacher of Lyubov Mandzyuk is first examined in the article. The role of bandura-player is analysed in popularization of bandura in Kharkiv Region and Ukraine on the whole.

Key words: *Ljubov Mandzyuk, bandura, bandura art, creatively-carrying out activity, woman, teacher.*